

Образи мандрівника та ступінь його маргіналізації в культурі багато говорить про саму культуру. Характерно, що в українській традиції мандрівник завжди був шанованою особою, володів певним авторитетом і повагою серед народу.

Подорож являє собою особливого роду хронотоп. У зв'язку з цим варто зупинитися на просторово-часових характеристиках подорожі. Подорож є локалізованою в часі, вона позначає собою прорив буденності. Просторово подорож знаменує собою вихід зі свого простору в чужий, а потім – повернення назад. Тому «подорож у своїй глибокій метафізиці – ритуал (постійне створення і відтворення міфу про повернення), наближення до аскези і спрощення, до апостольської святості, до ідеалу тих, хто «усе своє носить з собою» і не прикутий ані до власності, ані до власного імені та пошани» [5, 142].

Отже міфологема подорожі має свої унікальні історичні репрезентації та виступає як цілісний словесний конструкт, що включає взаємопов'язані й взаємодіючі знаки, символи, образи і стереотипи, які яскраво характеризують уявлення про подорож та її рефлексію в окремій культурі.

Кожна культура має свої унікальні виміри подорожі, що дають змогу говорити про національну міфологеми подорожі – образ, котрий одночасно вказує на осмислення подорожі представниками культури і репрезентує саму культуру, адже подорож є «лакмусовим папірцем» культури, що дозволяє виділити та відділити свою ідентичність від чужорідної.

В українській традиції подорож завжди мала релігійне підґрунтя та була «вишколом душі», завдяки якому людина усвідомлювала істину та духовні цінності, своє місце в бутті, ідентичність.

1. Зонтаг С. К вопросу о путешествиях: эссе / С. Зонтаг // Иностранная литература. – 2007. – № 12. – С. 60–64.
2. Марсель Г. *Ното viator / Габріель Марсель*; пер. В.Шовкуна. – К.: Вид-дім «КМ Academia», Універ. Вид-во «Пульсари», 1999. – 320 с.
3. Суковата В. Праведник, шпигун, емігрант: «мандрівник» як метафора гетерогенних ідентичностей Іншого / В. Суковата // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 38. – С. 245–251.
4. Бауман З. *От паломника к туристу* / З.Бауман // Социологический журнал. – 1995. – № 4. – С. 133–154.
5. Заблоцький В. *Подорож як метафора* / В. Заблоцький // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. – Вип. 5. – К.: КУ-ТЕП, 2008. – С. 134–154.

Аліна Чорниш

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАДИГМАЛЬНИХ ЗАСАД ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ ЕСТЕТИКИ

Серед найвпливовіших естетичних течій XIX–XX ст. важливе місце посідає феноменологія. Методологічною основою цієї статті є феноменологія Едмунда Гуссерля. Саме феномен як явище, що дана нам у

досвіді, виступає об'єктом філософсько-естетичного дослідження. Найбільш визначними представниками цієї течії були згаданий Е. Гуссерль, також М. Гайгер, Р. Ингарден, Н. Гартман, М. Дюфрен, М. Мерло-Понті та ін.

Важливою складовою феноменології є вчення про предмети (феномени) в їхньому чуттєвому сприйнятті. Основною у феноменологічному вченні є теорія інтенціональності, яка пов'язує свідомість і предмет пізнання. Е. Гуссерль розумів інтенціональність як властивість свідомості. Філософ говорив, що завдяки «чистій свідомості» можна виокремити з контексту взаємозв'язків певне явище, предмет (феномен) і аналізувати всі його структурні частини [5, 56–57].

Важливою у феноменології Е. Гуссерля є розробка феноменологічного методу, що веде до безпосереднього осягнення сутностей. Послідовники Е. Гуссерля внесли в феноменологію істотні зміни, намагаючись запобігти трансцендентальному ідеалізму, реабілітуючи «природну установку» і проголосивши об'єктивне існування зовнішнього світу. У післягуссерлівській феноменології вихідною є настанова на окремий, одиничний факт і сприйняття, яке вже в Е. Гуссерля постало як «основа для феноменологічної констатації сутностей». У цьому випадку, сутність розуміється не як те, що відбивається у свідомості завдяки поняттям, а в дусі платонівських ейдосів, які можна споглядати, лише орієнтовно і не точно описуючи їх у раціональних термінах.

Саме в такому вигляді феноменологія була розповсюджена на область естетики. Сам Е. Гуссерль часто звертався до мистецтва для ілюстрації своїх положень і тез. Більше того, дослідження Гуссерля і його послідовників засвідчили, що феноменологія – це передусім естетика, а саме «мистецтво є конкретним і найбільш відповідним втілення феноменології» [3, 169]. Гуссерль постулював предметом філософського аналізу не об'єкти наукового пізнання, а «життєвий світ» людини як основу «об'єктивного пізнання», де «трансцендентальна» свідомість суб'єкта стає основним чинником буття. За Гуссерлем, «життєвий світ», це коло буденного споглядання суб'єкта. Пізнання естетичних об'єктів, у трактуванні феноменологів, відбувається в результаті «інтенціонального» акту («інтенціональний об'єкт» – це об'єкт нашого зацікавленого переживання, в процесі сприйняття виявляється його цінність). Естетичне, отже, конструюється суб'єктивністю, яка виступає джерелом усієї духовної культури. Так, Р. Ингарден трактував інтенціональність і як психологічну, і гносеологічну категорію. Реалізація цієї здатності породжує естетичну цінність інтенціональних предметів. Аксиологічна спрямованість також характерна для концепції Н. Гартмана, який постулював стратифікаційну (шарову) побудову естетичного об'єкта. Але «підстави естетичної цінності у феноменологічній естетиці завжди суб'єктивні» [4].

Останнім часом феноменологічна естетика дедалі частіше зводить естетичне до художнього. Естетичний досвід у побудовах французького феноменолога М. Дюффена виступає у формі творчого акту художника

й художнього сприйняття реципієнта. З напрямків сучасної естетики феноменологічній естетиці найближчий екзистенціалізм [4]. Найвизначніший естетичний феноменологічний аналіз був представлений у працях польського вченого Р. Ингардена. Провідним видом мистецтва, який детально аналізував філософ, стала література. Саме їй були присвячені дослідження «Про літературний твір», «Про пізнання літературного твору», «Естетичні дослідження» та ін. Р. Ингарден простежив феномени літератури, музики, живопису. Основним є «розгляд будови і способу існування твору мистецтва як чисто інтенціонального об'єкта» [5, 57]. «Конкретизація» багато в чому збігається з тим, що зазвичай мається на увазі під естетичним сприйняттям. Водночас між ними є істотна відмінність. Вона виникає насамперед як наслідок схематичності твору, яке значною мірою зумовлює найважливіші характеристики «конкретизації». Справа в тому, що, з виділених у структурі твору шарів і елементів далеко не всі можуть бути віднесені до самого твору. Це стосується не лише «видового» шару, а й «естетично цінних якостей». Якщо відволіктися від «звукового шару», бо читач вважає за краще, як правило, читати літературний текст «про себе», то є ще шар «значень» і «предметний» шар. Однак і на них поширюється властивість схематичності. І все це зумовлено вимогами феноменологічного підходу, відповідно до якого заперечується незалежне від свідомості буття інтенціонального предмета й він розглядається як такий, що не просто сприймається, але конститується, твориться свідомістю. Усе це має місце в Р. Ингардена. Хоча він проводить відмінність між твором як таким і його «конкретизацією», а «свій аналіз направляє на сам твір, який є сприйнятим» [3, 172–173].

Отже, феноменологічна естетика запозичила метод феноменології, який прагне досліджувати об'єкти поза їхнім реальним, матеріальним існуванням, у тому вигляді, в якому вони безпосередньо присутні у свідомості людини як об'єкти інтенціонального переживання і споглядання. Застосований метод дав змогу феноменологічній естетиці поставити питання про спосіб буття та сутнісну структуру витвору мистецтва.

1. Гуссерль Э. *Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии* / Эдмунд Гуссерль. – М. : Академический проект, 2016. – 490 с.
2. Ингарден Р. *Исследования по эстетике* / Роман Ингарден. – М. : Изд-во «Иностранная лит-ра», 1962. – 570 с.
3. Никитич Л. А. *Эстетика : учебник для вузов* / Л. А. Никитич. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 439 с.
4. Овсянников М. Ф. *Краткий словарь по эстетике* / М. Ф. Овсянников. – М. : Просвещение, 1983. URL : <https://esthetiks.ru>.
5. Радугин А. А. *Эстетика : учебное пособ. для вузов* / А. А. Радугин. – М. : Центр, 2000. – 240 с.

НАШІ АВТОРИ

Абразумова Олена Миколаївна – к.і.н., старша викладачка кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Акименко Катерина Василівна – аспірантка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» ім. І. Сікорського

Аллеров Владислав Юрійович – військовослужбовець Національної гвардії України

Великанич Софія Романівна – аспірантка Національної музичної академія України ім. П. І. Чайковського

Верховод Ігор Вікторович – студент Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ)

Водяник Тетяна Миколаївна – студентка Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького

Воробйова Галина Володимирівна – к.і.н, доцентка кафедри міжнародних відносин та права Одеського національного політехнічного університету

Гальченко Світлана Іванівна – к.і.н, доцентка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Ганімар Вікторія Сергіївна – студентка Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Головченко Максим Ігорович – студент Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Григоренко Анна Олегівна – студентка Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Гудзь Ростислав Русланович – студент Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Забудкова Ольга Андріївна – к.і.н., старша викладачка кафедри історії України Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ)

Зайцева Світлана Леонідівна – к.ф.н., доцентка кафедри філософії та релігієзнавства Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Зайка Наталія Любомирівна – старша наукова співробітниця Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

Запрягайло Андрій Володимирович – студент Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького